

VÝVOJ DÉMOTICKEJ PRÁVNEJ TRADÍCIE

THE EVOLUTION OF THE DEMOTIC MARITAL LEGAL TRADITION

Veronika Blatnická¹

Abstrakt: V rímskych provinciách bolo prelínanie viacerých právnych kultúr bežným javom a Egypt, ktorý je predmetom tohto príspevku nebol výnimkou. Dochované papyry z tejto oblasti umožňujú sledovať vývoj právnych tradícií a to, ako sa navzájom ovplyvňovali a menili. Ilustrujú zložitosť právneho a spoločenského života v provincii. Pomocou nich môžeme sledovať, že aj napriek dlhodobému vplyvu gréckej právnej kultúry a následnému ovládnutiu Egypta Rimanmi, zostali určité egyptské právne tradície zachované. Príspevok sa sústreďuje na jednu konkrétnu démotickú manželskú právnu tradíciu a jej vývoj. Cieľom je analyzovať, ako sa táto tradícia vyvíjala v meniacich sa spoločenských podmienkach Egypta a posúdiť, či tieto premeny viedli k jej oslabeniu alebo zániku na základe analýzy primárnych prameňov, sekundárnej literatúry a komparácie ptolemaiovského právneho prostredia s rímskym. Niektoré egyptské právne tradície si boli obyvatelia provincie schopní zachovať, najmä vďaka výhodnému nastaveniu právnych vzťahov, ktoré ponúkali, ako aj tolerancii miestnej právnej kultúry zo strany Rimanov. Prínos príspevku spočíva vo vymedzení vývoja démotickej manželskej právnej tradície pod vplyvom rímskej administratívy, čo je téma, ktorej sa slovenská akademická obec venuje zriedkavo.

Kľúčové slová: démotické právne tradície, manželské tradície, Egypt, papyry, rímske právo

Abstract: In the Roman provinces, the blending of different legal cultures was a common phenomenon, and the province of Egypt, the subject of this paper, was no exception. Preserved papyri from this region illustrate the development of legal traditions and how they influenced one another and changed over time. These sources show the complexity of legal and social life in the province and that, despite the long-term influence of Greek legal culture and the Roman conquest, certain Egyptian legal traditions remained in use. This paper examines a specific Demotic marital legal tradition and its development. The aim is to examine the tradition's development under changing social conditions

¹ Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

and assess whether these transformations led to its weakening or disappearance, by analyzing primary sources, secondary literature, and a comparison of the Ptolemaic and Roman legal environments. It can thus be observed that provincial inhabitants were able to preserve some Egyptian legal traditions, partly due to the favorable legal arrangements they offered, which also testifies to the Romans' tolerance for the local legal culture. The paper's contribution is to address development of the Demotic marital legal tradition under Roman administration, which is a topic not often discussed in the Slovak academic discourse.

Key words: Demotic legal traditions, marital traditions, Egypt, papyri, Roman law

Úvod

V rámci rímskych provincií bolo prelínanie viacerých právnych tradícií bežným fenoménom, nakoľko obyvatelia provincií, žijúci na jednom mieste pochádzali často z rôznych právnych kultúr. Egypt je ukázkovým príkladom tohto javu a to aj z dôvodu stáročného pôsobenia gréckej právnej kultúry na miestne právne prostredie za čias Ptolemaiovcov. Po dobytí Egypta Rimanmi sa postupne začali prejavovať prvky rímskeho práva, no výraznejšie ich môžeme pozorovať až v neskoršom období.² Zároveň je pozoruhodné sledovať, že aj napriek takémuto významnému vplyvu odlišných právnych kultúr sa v Egypte udržala niekoľko storočí stará manželská právna tradícia. Vďaka papyrusom, ktoré sa nám z tejto oblasti zachovali, môžeme sledovať jej postupný vývoj.

Cieľom príspevku je predstavenie tejto démotickej manželskej právnej tradície a jej vývoja na podklade primárnych prameňov, ktorými sú najmä manželské zmluvy. Významným príspevkom v tomto smere je štúdia P. Pestmana - *Marriage and Matrimonial Property in Ancient Egypt*, ktorá položila základy kategorizácie démotických manželských zmlúv, a aj nedávny príspevok J. L. Alonsa - *Agraphos gamos: Marriage, Family and Inheritance in Roman Egypt (2023)* prinášajúci nový pohľad na ich interpretáciu. My sa pokúsime nadviazať na doterajšiu diskusiu a prispieť do nej vlastným názorom.

Predstavenie démotickej manželskej právnej tradície

Predtým, než sa ocitneme v Egypte ako rímskej provincii sa musíme najprv presunúť späť, do roku 365 pred n. l., z ktorého pochádza doteraz objavená najstaršia

²MAEHLER, H. *Greek, Egyptian and Roman Law* In *The Journal of Juristic Papyrology*, roč. 35 (2005), s. 137.

démotická manželská zmluva zachytávajúca túto právnu tradíciu - papyrus P. Hawara 01 I, Hawara.³ Pre mnohé staroveké právne kultúry bolo typické spisovanie manželských zmlúv a Egyptania neboli výnimkou. Práve v uzavretí manželskej zmluvy konkrétneho typu tkvie podstata tejto démotickej manželskej právnej tradície. Hovorí o tom aj veľmi známa poviedka zo začiatku Ptolemaiovskej doby, zachytená v papyruse P. Cairo 30646, cca 3. storočie pred n. l., Téby (Dios Polis) – Poviedka o Setnem Chamvasetovi.⁴

Setne stretne krásnu ženu - Tabubu, s ktorou chce nadviazať pomer, no tá s ním nechce nič mať, dokým nespíše dokumenty, ktorými na ňu prevedie celý svoj majetok - tieto musia podpísať aj jeho deti, aby si neskôr neuplatňovali svoj dedičský nárok.⁵ Týmito dokumentmi boli práve démotická manželská zmluva typu C podľa Pestmanovho delenia - *sh n s□nh*, ktorej vyplýva táto démotická manželská právna tradícia a „dokument na/o striebro“ - *sh n db□-hd*, ako poukazuje Alonso.⁶

Manželská zmluva typu C sa vyznačovala týmito prvkami:

- (1) Manželka odovzdáva určitú sumu peňazí (*s□nh*) za čo sa jej manžel zaväzuje poskytovať výživu.
- (2) Manžel potvrdzuje prijatie sumy od manželky a priznáva spoločným deťom (už narodeným ako aj budúcim) postavenie dedičov.
- (3) Manžel „predáva“ celý svoj majetok manželke, ako zábezpeku za jej *s□nh*. Tento „predaj“ majetku bol buď súčasťou samotnej manželskej zmluvy alebo bol predmetom samostatného dokumentu: „dokument na/o striebro“ - *sh n db□-hd*.⁷

S□nh podľa Chicago Demotic Dictionary znamená „vyživovať; živiť“.⁸ Mnoho autorov preto tento pojem v kontexte manželskej zmluvy *sh n s□nh* prekladá ako „výživné/renta/príspevok“.⁹ V tomto ohľade je zaujímavý názor Kato, ktorá sa snaží

³ KATO, I. *Demotic Matrimonial Property Contracts Recorded in the s□nh -documents:*

A Re-examination of the Term "s□nh", s. 137 – poznámka pod čiarou č. 9.

⁴ LANDGRÁFOVÁ, R. – MÍČKOVÁ, D. *Setne Chamvaset – nezvedený syn faraona Vesermaatrea? In Pražské Egyptologické Studie XX/2018*, s. 71; GRIFFITH, F. LI. *P. Cairo 30646* [online] (citované 01-09-2025) Dostupné na internete: <https://papyri.info/dclp/55857>.

⁵ VINSON, S. *Strictly Tabubue –The Legacy of an Ancient Egyptian Femme Fatale* In *KMT A Modern Journal of Ancient Egypt* Vol. 22/2011.

⁶ PESTMAN, P.W. *Marriage and Matrimonial Property in Ancient Egypt*, s. 37; ALONSO, J. L. *Agrophos gamos: Marriage, Family and Inheritance in Roman Egypt*, s. 431.

⁷ ALONSO, J. L. *Agrophos gamos: Marriage, Family and Inheritance in Roman Egypt*, s. 428; PESTMAN, P.W. *Marriage and Matrimonial Property in Ancient Egypt*, s. 39 – 40.

⁸ Angl. „to nourish; to feed“ - JOHNSON, J. H. (ed.) *The Demotic Dictionary of the Institute for the Study of Ancient Cultures of the University of Chicago* [online]. Chicago, 2001 [citované 04-09-2025]. Dostupné na internete: <https://isac.uchicago.edu/research/publications/chicago-demotic-dictionary>

⁹ KATO, I. *Demotic Matrimonial Property Contracts Recorded in the s□nh -documents: A Re-examination of the Term "s□nh",* s. 138 – poznámka pod čiarou č. 15.

prísť s prekladom **s□nh**, reflektujúc jeho používanie aj v iných právnych dokumentoch, kde sa využíva na označenie majetku vlastného osobou A a osoba B má k tomuto majetku niečo ako „užívacie právo“.¹⁰ **S□nh** teda interpretuje ako „majetok prinášajúci výnosy“, ktorého „užívacie právo - *usufructus*“ mohlo byť dané žene na jej obživu zo strany rodiny, konkrétne najstaršieho brata, po tom, čo dedil. Zodpovedajúc tomu mohli byť podľa nej **sh n s□nh** majetkovými zmluvami, ktorých hlavným cieľom bolo potvrdiť prevod ženinho „užívacieho práva“ na jej manžela a zabezpečiť jeho vrátenie, keď oň požiadala.¹¹ Tento nový náhľad je dôležitým príspevkom do diskusie. Ak vezmeme Pestmanov preklad časti démotickéj manželskej zmluvy **sh n s□nh** - papyrus P. BM 105091 VI 21, 170 pred n. l. (text manželskej zmluvy 181 pred n. l.), Siut uvedený nižšie, je podľa nás možné vnímať **s□nh** v kontexte záverov Kato ako „užívacie právo“ k majetku manželky, ktoré získava manžel. Takýto koncept by sa zhodoval s tým, ako bolo vnímané vlastníctvo vena a práva manžela k venu v rímskom práve ako aj gréckom, kde manželka zostáva vlastníčkou vena, no manžel po jeho prijatí získava *ususfructus*. V ptolemaiovskom a rímskom Egypte sa v gréckych manželských zmluvách dokonca stretávame s rôznymi kategóriami vena. Práva k venu manžela a spôsob jeho vrátenia po skončení manželstva sa líšia práve s ohľadom na kategóriu vena.¹²

Podľa nás by bolo možné text interpretovať nasledovne: Manželka odovzdáva manželovi istú sumu peňazí ako jej **s□nh**. Ako protiplnenie sa manžel zaväzuje poskytovať „**□q-ḥbs**“¹³ – „jedlo (výživu) a odev“. Teda manželka odovzdáva manželovi majetok prinášajúci výnosy, ku ktorému on získava „užívacie právo“ a na základe tohto majetku si bude voči nej manžel plniť vyživovaciu povinnosť. Dovolíme si teda tvrdiť, že **s□nh** je ekvivalent toho, čo my dnes vo všeobecnosti označujeme ako „veno“, tak ako uvedené preložil Thompson.¹⁴

P. BM 105091 VI 21, 170 pred n. l. (text manželskej zmluvy 181 pred n. l.):

§ C 12 [P3-di-’ltm hovorí žene 3w3:] „Dala si mi 50 deben čistého striebra zo štátnej pokladnice boha Ptaha, čo je 49 debenov striebra a 9 kite 5/6 1/10 1/30 1/60 1/604, čo je opäť 50 deben čistého striebra zo štátnej pokladnice boha Ptaha, ako tvoje **s□nh**.“

¹⁰ KATO, I. *Demotic Matrimonial Property Contracts Recorded in the s□nh -documents: A Re-examination of the Term "s□nh"*, s. 130.

¹¹ KATO, I. *Demotic Matrimonial Property Contracts Recorded in the s□nh -documents: A Re-examination of the Term "s□nh"*, s. 131.

¹² Pozri - YIFTACH-FIRANKO, U. *Marriage and Marital Arrangements: A History of the Greek Marriage Document in Egypt, 4th Century BCE - 4th Century CE*. München: C.H. Beck, 2003. ISBN 3406511678.

¹³ Angl. „food and cloathing“ - JOHNSON, J. H. (ed.) *The Demotic Dictionary of the Institute for the Study of Ancient Cultures of the University of Chicago* [online]. Chicago, 2001 [citované 04-09-2025]. Dostupné na internete: <https://isac.uchicago.edu/research/publications/chicago-demotic-dictionary>

¹⁴ THOMPSON, H. *A Family Archive from Siut from Papyri in the British Museum Including an Account of a Trial Before the Laocritae in the Year B.C.170*, s. xiii.

§ C 16 „Dávam ti boti, 125 artab 40 hin, čo je 83¹/₃ artab, čo je opäť 125 artab, a 5 deben čistého striebra zo štátnej pokladnice boha Ptaha, ako moju platbu za tvoje šaty.“

§ C 17 „Máš nárok na zaplatenie nedoplatkov (pri platbe) tvojho výživného – „**□q-ħbs**“, ktoré budú na moje náklady; ja ti ich vyplatím;

§ C 13 „Nebudem môcť povedať: ‚vezmi si späť svoje **s□nh**.‘ Avšak v deň, keď si budeš priať ho späť, ja ti ho vtedy odovzdám.“

§ C 18 „Všetko, čo vlastním a čo nadobudnem, je zárukou tvojho **s□nh**.“¹⁵

Významnou súčasťou, ktorá odlišuje tento typ démotickéj manželskej zmluvy od ostatných je spomínaná zábezpeka za manželkino **s□nh** spočívajúca v „predaji“ celého majetku manžela manželke. Nešlo však o skutočný predaj. Manžel sa nevzdával svojho vlastníckeho práva. Na perfektný predaj podľa démotického práva boli potrebné dva dokumenty, nie len **sh n db□-ħd** („dokument na striebro“), ale aj – „**sh n wy**“ („dokument o vzdaní sa“), ktorým sa osoba vzdáva svojich práv.¹⁶ Manning uvádza, že démotické „predaje“ boli bežne využívané ako spôsoby zábezpeky iných transakcií.¹⁷

Z tejto zábezpeky, vznikajúcej vďaka **sh n db□-ħd** vyplývali skutočne právne účinky o čom svedčí aj text papyrusu P. BM 15091 VI 21, 170 pred n. l., ktorého súčasťou je aj spomínaný text manželskej zmluvy. V tomto papyruse, ktorý je žalobou sa cituje nasledovné pravidlo:

„Ak muž vyhotoví **sh n s□nh** pre ženu a (potom)¹⁸ dá svoje veci inej osobe, bez schválenia tohto úkonu ženou alebo jej najstarším synom: Ak žena alebo jej najstarší syn bude žalovať muža, ktorému boli odovzdané veci, nebudú (tieto veci) pre neho čistými a nesmie ich byť plný.“¹⁹

Zo strany Alonsa je toto pravidlo interpretované nasledovne: Osoba, ktorej manžel odovzdáva veci bez súhlasu svojej manželky alebo jej najstaršieho syna veci nadobudne a voči tretím osobám bude požívať ochranu, no nie voči manželke a jej synovi.²⁰ Rovnako Thompson vyjadruje názor pri predstavení papyrusu, že právny úkon manžela, ktorým bez súhlasu manželky a jej najstaršieho syna prevedie

¹⁵ Autorský preklad z angličtiny - PESTMAN, P.W. *Marriage and Matrimonial Property in Ancient Egypt*, s. 38.

¹⁶ KEENAN, J.G.-MANNING, J. G.-YIFTACH-FIRANKO, U. *Law and Legal Practice in Egypt from Alexander to the Arab Conquest Selection of Papyrological Sources in Translation with Introductions and Commentary*, 54-55.

¹⁷ KEENAN, J.G.-MANNING, J. G.-YIFTACH-FIRANKO, U. *Law and Legal Practice in Egypt from Alexander to the Arab Conquest Selection of Papyrological Sources in Translation with Introductions and Commentary*, s. 54

¹⁸ Autorská poznámka pre lepšie porozumenie textu.

¹⁹ BLATNICKÁ, V. *Právne aspekty uzatvárania manželstva v rímskom a provinčnom práve* (diplomová práca), s. 52.

²⁰ ALONSO, J. L. *Agraphos gamos: Marriage, Family and Inheritance in Roman Egypt*, s. 432.

majetok, ktorý na základe manželskej zmluvy *sh n s nh* „predal“ ako zábezpeku za *s nh*, nebude tento úkon platný voči manželke a jej najstaršiemu synovi.²¹ Dovoľme si vyjadriť názor, že toto pravidlo by sa dalo do určitej miery pripodobniť k inštitútu relatívnej neplatnosti, tak ako je vyjadrený v podmienkach právneho poriadku Slovenskej republiky v § 40a v spojení s § 145 ods. 1 a 2 Zákona č. 40/1964 Občiansky zákonník.²²

Z uvedených skutočností je teda zrejmé, že tento typ manželskej zmluvy bol pomerne výhodná úprava majetkových vzťahov manželov, najmä čo do postavenia manželky a spoločných detí. Myslíme si, že práve toto mohol byť jeden z dôvodov, pre ktorý sa zachovala aj po dobytí Egypta Rimanmi.

Démotická manželská právna tradícia po dobytí Egypta Rimanmi

Po dobytí Egypta Rimanmi sa dá povedať, že došlo k zotretiu pomyslenej bariéry medzi Egypťanmi a Grékmi žijúcimi na tomto území, nakoľko v očiach Rimanov boli obe tieto skupiny vnímané ako Egypťania.²³ Pod vplyvom rímskej administratívy dochádza k ustanoveniu gréčtiny ako úradného jazyka, čo sa odzrkadľovalo v povinnosti gréckeho podpisu pod démotickým dokumentom na jeho platnú registráciu.²⁴

Registre verejných zmlúv existovali aj za čias ptolemaiovského Egypta, no Rimania pomerne tlačili na dôkladné dodržiavanie tejto povinnosti.²⁵ Došlo vďaka nim aj k určitým zmenám, o čom svedčí edikt rímskeho prefekta Mettia Rufusa z roku 89 n. l., ktorý uvádza, že:

(Časť) P. Oxy. II 237, 186 n. l., Oxyrynchos

23. rok, Athyr 27 Vyhlásenie Marca Mettiusa Rufusa, prefekta Egypta. Claudius Areus, stratég Oxyrynchského nómu, ma informoval, že súkromné aj verejné záležitosti sú

²¹ THOMPSON, H. *A Family Archive from Siut from Papyri in the British Museum Including an Account of a Trial Before the Laocritae in the Year B.C.170*, s. s. 32.

²² § 40a: Ak ide o dôvod neplatnosti právneho úkonu podľa ustanovení § 49a, 140, § 145 ods. 1, § 479, § 589 a § 701 ods. 1, považuje sa právny úkon za platný, pokiaľ sa ten, kto je takým úkonom dotknutý, neplatnosti právneho úkonu nedovolá. Neplatnosti sa nemôže dovolávať ten, kto ju sám spôsobil. ... § 145 (1) Bežné veci týkajúce sa spoločných vecí môže vybavovať každý z manželov. V ostatných veciach je potrebný súhlas oboch manželov; inak je právny úkon neplatný.

(2) Z právnych úkonov týkajúcich sa spoločných vecí sú oprávnení a povinní obaja manželia spoločne a nerozdielne.

²³ GRUBBS, J.E. *Parent–Child Conflict in the Roman Family* in *THE ROMAN FAMILY IN THE EMPIRE*, s. 121 – poznámka pod čiarou č. 62; ALONSO, J. L. *Agaphos gamos: Marriage, Family and Inheritance in Roman Egypt*, s. 433.

²⁴ DEPAUW, M. *Autograph Confirmation in Demotic Private Contracts*, s. 103; CAPPONI, L. *Augustan Egypt The Creation Of A Roman Province*, s. 25, s. 57.

²⁵ Pozri BURKHALTER, F. *Archives locales et archives centrales en Egypte romaine* In *Chiron*. 1990, roč. 20, s. 191–216. ISSN 2510-5396.

v dezorganizovanom stave, pretože už dlhú dobu sa úradné výpisy v registroch nadobudnutých majetkov nevedú riadne, napriek tomu, že moji predchodcovia viackrát nariadili, aby sa tieto výpisy riadne opravili. To nie je možné adekvátne vykonať, pokiaľ sa nevyhotovia kópie od začiatku. Preto nariaďujem všetkým vlastníkom, aby do šiestich mesiacov zaregistrovali svoj majetok v registri majetku, všetkým veriteľom, aby zaregistrovali svoje hypotéky, a všetkým ostatným, ktorí majú nároky na majetok, aby ich zaregistrovali. A keď podajú priznanie, musia jednotlivo uviesť zdroje, z ktorých nadobudli majetok. Manželky musia tiež vložiť kópie do majetkových priznaní svojich manželov, ak majú v súlade s nejakým miestnym zákonom právo na majetok svojich manželov a deti musia urobiť to isté v majetkových priznaniach svojich rodičov, ak bolo rodičom zaručené užívacie právo k majetku na základe verejných zmlúv, ale právo vlastníctva po ich smrti bolo stanovené na deti, aby osoby uzatvárajúce zmluvy neboli podvedené z dôvodu nevedomosti.²⁶

Ako uvádza časť papyrusu, prefekt Egypta, Mettius Rufus nariadil nanovo registrovať majetkové práva. Novou povinnosťou bolo, že ženy museli registrovať svoje právo na majetok manžela, vyplývajúce im z „nejakého miestneho zákona“²⁷. Práve manželská právna tradícia vyplývajúca zo zmluvy so *snh* je pravdepodobne základom tohto „miestneho zákona“.

Zmluvné strany mali prirodzene záujem na splnení registračnej povinnosti a keďže na platnú registráciu démotickej zmluvy bol vyžadovaný podpis v gréčtine, ktorý nebol iba obyčajným menom zmluvnej strany, ale bol natoľko rozsiahly, že by sme ho mohli označiť podľa Depauwa za zhrnutie celej zmluvy čo bolo dôsledkom preferovania gréčtiny ako úradného jazyka, dochádza k postupnému vymiznutiu démotických zmlúv.²⁸ Toto postupné vymieranie používania démotického písma však nespôsobilo zánik tejto manželskej tradície. Tá sa totiž objavuje v ďalšom edikte, tentokrát prefekta Egypta Sulpicia Similisa, ktorý objasňuje práve pôvod práva egyptských žien na majetok svojich manželov:

(Časť) P. Oxy. II 237, 186 n. l., Oxyrynchos

Servius Sulpicius Similis, prefekt Egypta, vyhlasuje: Keď som | chcel vedieť, na akom základe bolo ustanovené, že egyptské manželky majú podľa tradície (tejto) krajiny právo držať majetok svojich manželov (ako zábezpeku) na základe ich písomných manželských zmlúv pre seba aj pre svoje deti, keďže z toho často vznikali spory, | pretože tí, ktorí uzatvárajú zmluvy s osobami žijúcimi v manželstve, by mohli nebrať na zreteľ, že je ich majetok v dôsledku takéhoto práva v držbe ich manželky, | kvôli

²⁶ P.Oxy. II 237 [online]. Durham: Duke University; Heidelberg: Universität Heidelberg; New York: Columbia University, 2006–. [cit. 2025-09-23]. Dostupné na: <https://papyri.info/ddbdp/p.oxy;2;237>.

²⁷ „κατά τινά ἐπιχώριον νόμον“

²⁸ DEPAUW, M. *Autograph Confirmation in Demotic Private Contracts*, s. 97 – 98, 103.

tomu, že písomné (manželské) zmluvy boli registrované v rôznych registroch, Mettius Rufus, bývalý [...] | prefekt, nariadil, aby sa kópie písomných zmlúv pripojili k majetkovým vyhláseniam manželov a ustanovil to ediktom, ktorého kópiu prikladám, aby bolo zrejmé, že sa riadim tým, čo Mettius Rufus nariadil. 23. rok, 12. Hathyra.²⁹

V pôvodnom gréckom texte ediktu sa objavuje výraz „κατέχειν τὰ ὑπάρχοντα“ – „držať majetok“.³⁰

To, že ide skutočne o démotickú manželskú právnu tradíciu vyplývajúcu zo zmluvy so **s□nh** nám potvrdzuje aj tretí text P. Oxy. XLII 3015, niekedy po roku 117 n. l., Oxyrynchos, ktorý je rozhodnutím prefekta Egypta, opäť Sulpicia Similisa, ktorý znie nasledovne:

[Rok ...] zbožšteného Trajána, 20. Tybi. V prípade Tryphona | proti Did[...] Po ďalších otázkach. Sulpicius Similis, | po porade so svojimi poradcami a po konzultácii prípadu | s právnym expertom Artemidorom, povedal: „Bolo mi povedané [...] | [...] ani manželka, s ktorou otec ženícha | uzavrel novú dohodu, ani jej synovia, nie sú nažive, | pre ktorých bolo možné (majetok) | držať ako zábezpeku – | tento dokument je teraz neplatný. Zákon, | bolo mi povedané, dáva mužovi, ktorý uzavrel | „všeobecný (univerzálny) predaj“ (*panprasion*) a poskytol | (právo) držať ako zábezpeku (*katoche*) svoj majetok svojim deťom, právo | vybrať si jedného z nich a určiť ho za svojho dediča. Preto | v prípade zániku druhého záväzku sa právo | vracia k prvému. Bol oprávnený spísať závet | a naložiť s majetkom akokoľvek si želal, | (za predpokladu, že?) ponechal ako dedičov tie deti, | v prospech ktorých uzavrel „všeobecný (univerzálny) predaj“.³¹

V tomto pôvodnom gréckom texte sa uvádza opäť výraz „κατέχεσθαι“. Objavuje sa tu ale aj ďalší výraz a to „πανπράσιον“. Slovo „πανπράσιον“ – „*panprasion*“ možno rozdeliť na slová „παν - *pan*“ - „všetko“ a „πράσις - *prasis*“ – „predaj“.³² Tieto slová by sme teda mohli preložiť ako „predaj všetkého“, čo korešponduje s našim pojmom „univerzálny (všeobecný) predaj“, tak ako ho používajú Alonso a Pestman.³³

Na základe vyššie uvedených prameňov vieme povedať, že ide skutočne o démotickú manželskú právnu tradíciu vyplývajúcu z manželskej zmluvy so **s□nh**. V edikte Mettia Rufusa sa uvádza povinnosť registrácie majetkových práv manželiek na majetok ich manžela, ktorý im na základe jeho slov vyplýva z „nejakého miestneho zákona“. Tento miestny zákon sú, ako sa dozvedáme neskôr z ediktu Sulpicia Similisa

²⁹ BLATNICKÁ, V. *Právne aspekty uzatvárania manželstva v rímskom a provinčnom práve (diplomová práca)*, s. 61.

³⁰ MORWOOD, J - TAYLOR, J. *Pocket Oxford Classical Greek Dictionary*, s. 181, 328.

³¹ BLATNICKÁ, V. *Právne aspekty uzatvárania manželstva v rímskom a provinčnom práve (diplomová práca)*, s. 60.

³² MORWOOD, J - TAYLOR, J. *Pocket Oxford Classical Greek Dictionary*, s. 268.

³³ ALONSO, J. L. *Agaphos gamos: Marriage, Family and Inheritance in Roman Egypt*, s. 430.

manželské zmluvy – „γαμικῶν συνγραφῶν – *gamikon syngraphon*“³⁴, čo korešponduje s podmienkou potreby uzavretia zmluvy so *s□nh*. V rozhodnutí Sulpicia Similisa sa na dôvažok dozvedáme, že na základe dokumentu („πανπράσιον“), ktorý uzavrel manžel s manželkou mohli ona a jej deti držať („κατέχεσθαι“) majetok manžela, ktorý v prospech nich uzavrel univerzálny (všeobecný) predaj. Táto schéma sa teda pomerne presne zhoduje s vyššie popísanou démotickou manželskou tradíciou, na čom sa zhodujú aj Alonso a Pestman, kde „πανπράσιον“ je vlastne *sh n db□-hd* („dokument na striebro“) a právo držať majetok je zábezpeka („κατοχή“ – „iwy.t“) za *s□nh* manželky.³⁵ Podľa nás bolo artikulovanie takýchto gréckych ekvivalentných pojmov nevyhnutným a neodvratným javom, z dôvodu potreby vyjadriť túto manželskú právnu tradíciu v úradnej gréčtine.

Záver

Cieľom tohto príspevku bolo predstaviť démotickú manželskú právnu tradíciu vznikajúcu na základe zmluvy *sh n s□nh* a jej vývoj v priebehu času na podklade primárnych prameňov a dostupných sekundárnych zdrojov. Na sledovaní vývoja tejto tradície možno pozorovať, že niektoré právne inštitúty dokázali pretrvať aj pomerne výrazné spoločenské a politické zmeny. Jej dlhodobá životnosť súvisela najmä s tým, že efektívne upravovala majetkové vzťahy medzi manželmi a poskytovala ochranu manželke a spoločným deťom. Hoci sa forma týchto zmlúv postupne menila, ich obsah a funkcia zostávali zachované. Význam tejto tradície podčiarkuje aj skutočnosť, že sa premietla do dvoch ediktov rímskych prefektov a jedného rozhodnutia, čo dokazuje, že mala aj praktický a dlhodobý dosah na právnu prax. Tento jav podľa nás zároveň poukazuje na schopnosť obyvateľov provincií udržiavať si vlastné právne tradície a kultúru aj napriek silnému vplyvu iných právnych systémov. Na druhej strane ho možno vnímať aj ako prejav určitej miery tolerancie zo strany Rimanov k miestnym právnym zvyklostiam.

Zoznam použitej literatúry

1. ALONSO, José Luis: *Agraphos gamos: Marriage, Family and Inheritance in Roman Egypt*. In: SCHEIBELREITER, P. (ed.): *Symposion 2022: Vorträge zur griechischen und hellenistischen Rechtsgeschichte* (Gmunden, 22.–24. August 2022). Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 2023, s. 407–454 ISBN: 978-3-7001-9564-1.

³⁴ MORWOOD, J - TAYLOR, J. *Pocket Oxford Classical Greek Dictionary*, s. 68

³⁵ PESTMAN, P.W. *Marriage and Matrimonial Property in Ancient Egypt*, s. 133 – 134; ALONSO, J. L. *Agraphos gamos: Marriage, Family and Inheritance in Roman Egypt*, s. 430.

2. BURKHALTER, Fabienne: Archives locales et archives centrales en Egypte romaine In: Chiron. München: Verlag C. H. Beck, 1990, roč. 20, s. 191–216. ISSN: 2510-5396.
3. BLATNICKÁ, Veronika: Právne aspekty uzatvárania manželstva v rímskom a provinčnom práve [diplomová práca]. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2025. 85 s.
4. CAPPONI, Livia: Augustan Egypt: The Creation of a Roman Province. London – New York: Routledge, 2005, 308 s. ISBN 978-0-415-97217-8.
5. DEPAUW, Mark: Autograph Confirmation in Demotic Private Contracts. In: Chronique d'Égypte, roč. 78 (2003), s. 66–111. ISSN 0009-7067.
6. GRIFFITH, F. Ll. P. Cairo 30646 [online]. Durham: Duke University; Heidelberg: Universität Heidelberg; New York: Columbia University, 2006–. [cit. 2025-09-01]. Dostupné na: <https://papyri.info/dclp/55857>.
7. EVANS GRUBBS, Judith: Parent–Child Conflict in the Roman Family: The Evidence of the Code of Justinian. In: GEORGE, Michele (ed.): The Roman Family in the Empire: Rome, Italy, and Beyond. Oxford: Oxford University Press, 2005, s. 93 – 129. ISBN 0-19-926841-X.
8. JOHNSON, Janet H. (ed.): The Demotic Dictionary of the Institute for the Study of Ancient Cultures of the University of Chicago [online]. Chicago: Institute for the Study of Ancient Cultures, 2001–. [cit. 2025-09-04]. Dostupné na: <https://isac.uchicago.edu/research/publications/chicago-demotic-dictionary>.
9. KATO, Ikuyo: Demotic Matrimonial Property Contracts Recorded in the sꜥnh- Documents: A Re-Examination of the Term “sꜥnh.” In: Orient, roč. 43 (2008), s. 119–138. ISSN: 1884-1392.
10. KEENAN, James G. – MANNING, J. G. – YIFTACH-FIRANKO, Uri (ed.): Law and Legal Practice in Egypt from Alexander to the Arab Conquest: A Selection of Papyrological Sources in Translation, with Introductions and Commentary. Cambridge: Cambridge University Press, 2014. 598 s. ISBN 978-0-521-87452-6.
11. LANDGRÁFOVÁ, Renata – MÍČKOVÁ, Diana: Setne Chamvaset – nezvedený syn faraona Vesermaatrea? In: Prague Egyptological Studies, roč. 20 (2018), s. 71–78. ISSN 1801-3899.
12. MAEHLER, Herwig: Greek, Egyptian and Roman Law. In: The Journal of Juristic Papyrology, roč. 35 (2005), s. 121-140. ISSN: 0075-4277.
13. MORWOOD, James – TAYLOR, John: The Pocket Oxford Classical Greek Dictionary. Oxford: Oxford University Press, 2002. 449 s. ISBN 0-19-860512-9.
14. PESTMAN, Pieter W.: Marriage and Matrimonial Property in Ancient Egypt: A Contribution to Establishing the Legal Position of the Woman. Leiden: E. J. Brill, 1961. 232 s. (Papyrologica Lugduno-Batava IX).

15. P.Oxy. II 237 [online]. Durham: Duke University; Heidelberg: Universität Heidelberg; New York: Columbia University, 2006—. [cit. 2025-09-23]. Dostupné na: <https://papyri.info/ddbdp/p.oxy;2;237>.
16. THOMPSON, Herbert: A Family Archive from Siut: from Papyri in the British Museum, including an Account of a Trial before the Laocritae in the Year B.C. 170. Oxford: Oxford University Press, 1934. 148 s.
17. VINSON, Steve: Strictly Tabubue: The Legacy of an Ancient Egyptian Femme Fatale. In: Kmt: A Modern Journal of Ancient Egypt, roč. 22, č. 3 (2011), s. 47–57. ISSN 1053-0827.
18. YIFTACH-FIRANKO, Uri: Marriage and Marital Arrangements: A History of the Greek Marriage Document in Egypt, 4th Century BCE - 4th Century CE. München: C.H. Beck, 2003, 381 s. ISBN 3406511678.
19. Zákon č. 40/1964 Občiansky zákonník.

Kontaktné údaje:

Mgr. Veronika Blatnická
veronika.blatnicka@flaw.uniba.sk
Univerzita Komenského v Bratislave
Právnická fakulta
Katedra rímskeho práva a cirkevného práva